

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Laura Doubravová

**Střídavá péče ve světle aktuální judikatury Ústavního
soudu**

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Střídavá péče ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 29. června 2019

Laura Doubravová

Poděkování

Děkuji vedoucí práce JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za vedení diplomové práce a cenné rady, díky kterým jsem tuto práci vytvořila, dále svým přátelům a rodině za motivaci a podporu.

Obsah

Seznam zkratk	5
Úvod	6
1 Vymezení základních pojmů	10
1.1 Rodičovská odpovědnost.....	10
1.1.1 Obecně k rodičovské odpovědnosti	10
1.1.2 Stručně k jednotlivým složkám rodičovské odpovědnosti.....	11
1.1.3 Zájem dítěte a rovnost rodičů při výkonu rodičovské odpovědnosti	13
1.2 Změna poměrů.....	14
1.3 Právo dítěte být slyšeno.....	17
2 Kritéria ovlivňující vhodnost svěřením dítěte do střídavé péče	20
2.1 Nejlepší zájem dítěte jako esenciální kritérium	20
2.2 Nejlepší zájem dítěte v kolizi s jinými kritérii	24
2.3 Kritéria dle „čtyřstupňového testu vhodnosti“ střídavé péče	26
2.4 Judikatura ÚS následující po nálezu I. ÚS 2482/13	30
3 Další důležitá kritéria pro posouzení vhodnosti střídavé péče	32
3.1 Komunikace mezi rodiči	32
3.2 Nesouhlas jednoho z rodičů	34
3.3 Vzdálenost bydlišť rodičů	35
3.4 Věk dítěte	36
Závěr	38
Bibliografie	40
Abstrakt	43
Klíčová slova v českém jazyce	43
The abstract	44
Keywords in English language	44

Seznam zkratk

ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZoR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění účinném do 31. 12. 2013
ÚS	Ústavní soud České republiky
Ústava	ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

Úvod

Když se řekne střídavá péče, tak toto spojení slov v každém z nás do jisté míry vyvolá nějaké emoce. Tento pojem je zejména v právnické obci plný kontroverzí, rozporů a dalo by se říci, že je téměř střetem protichůdných názorů. Především s příchodem nového občanského zákoníku se pojem střídavá péče značně zpopularizoval. Co se však za tímto právním institutem schovává? Co pojem střídavá péče ve skutečnosti znamená a jakého doznal progresu v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník oproti jeho úpravě v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, který pozbyl účinnosti ke dni 31. 12. 2013?

Střídavá péče je jednou z forem péče o nezletilé dítě, která vznikla v 80. letech 20. století v USA a do právního řádu České republiky byla zavedena již novelou zákona o rodině provedenou zákonem č. 360/1999 Sb., účinnou od 1. března 2000.¹ Touto novelou bylo znění celého ustanovení podstatně změněno.² Až do příchodu nového občanského zákoníku byly formy rodičovské péče o dítě upraveny v ustanovení § 26 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, které znělo následovně: „*Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.*”³ V současnosti danou problematiku upravuje ustanovení § 907 odst. 1 ObčZ, který říká, že „*soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče.*”⁴

Už na první pohled jen čistě z dikce zákona lze vidět, že ve staré zákonné úpravě byl pro péči obou rodičů, tzn. pro společnou a střídavou péči, vyčleněn samostatný odstavec. V nové zákonné úpravě je ustanovení o formách péče o dítě oproti staré zákonné úpravě gramaticky upraveno a všechny tři formy péče o nezletilé dítě, tzn. výlučná péče jednoho z rodičů, střídavá péče a společná péče, jsou postaveny na stejnou úroveň a ani jedna z nich není zákonem (čistě z pohledu gramatického výkladu) privilegována, tedy nemá v zákoně vyčleněn svůj vlastní odstavec.

Pokud se podíváme do komentářové literatury zpracované k ustanovení § 907 odst. 1 ObčZ, zjistíme, že i z hlediska teleologického výkladu není účelem tohoto ustanovení jednu z forem péče o dítě zvýhodňovat nad ostatními, tzn., že pořadí volby by nemělo vyplývat z pořadí zvoleného zákonodárcem v tomto ustanovení.⁵ Důvod je zcela jednoduchý a to takový, že zákon sám o sobě nemůže do soukromého života zasahovat takovým způsobem, že bude

¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Střídavá péče velebená i proklínaná. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 3, s. 44 – 48.

² Tamtéž.

³ zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, § 26, ve znění účinném do 31. 12. 2013

⁴ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 907 odst. 1, ve znění pozdějších předpisů

⁵ ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: Komentář*. Svazek II, (§ 655 až 975). Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 549.

stanovovat model rodinného života.⁶ Rodina a vztahy z ní vznikající jsou živým organismem, kterému lze pouze stanovit mantinely, ve kterých se bude moci pohybovat. Stejně tak nelze spory z tohoto „živého organismu“ rozhodovat podle šablony, ale je nutno ke každému rozhodování přistupovat individuálně, ve vazbě na specifika té které věci, což je mimo jiné i názor, který zastává ÚS, a tento vyjádřil např. v nálezu ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/2003: „Z ústavněprávního pohledu není možné nadřazovat modely fungování vztahů mezi oddělenými rodiči a nezletilými dětmi, které mají orgány veřejné moci zažité, nad zájem dítěte, který je definován v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Tyto modely, jakkoliv jsou v mnoha případech přínosné a použitelné, nemohou postihovat situaci každého jednotlivého nezletilého dítěte.“⁷

Z judikatury ESLP je třeba zdůraznit pravidlo, že žádný z rodičů nemá přednostní právo na péči o dítě (Dostál v. Česká republika, č. 26739/04, Sarican v. Německo, č. 14833/08).⁸ Z uvedeného lze konstatovat, že i z hlediska eurokonformního výkladu je dané ustanovení v souladu s požadavky kladenými v této problematice.⁹

Co se týče další rozdílnosti mezi starou a novou zákonnou úpravou péče o nezletilého, tato je spatřována v institutu dohody rodičů. Zákonodárci poukazují na skutečnost, že na rozdíl od úpravy v ZoR, kde byla vypuštěna pasáž o nutné dohodě rodičů při svěřením dítěte oběma rodičům a soudy musely tuto nezbytnost prosazovat vlastní autoritou, úprava v ObčZ mluví o potřebě dohody v těchto ustanoveních výslovně.¹⁰

Novinek jsme se nedočkali v pasáži, konkrétně v § 907 odst. 2 ObčZ, která upravuje okolnosti a „podmínky“, k nimž soudy musí ve své rozhodovací praxi přihlížet v případech rozhodování o svěřením dítěte do péče. Jediný progres můžeme spatřovat ve skutečnosti, že kromě pohledu do minulosti mají být zohledňovány i faktory budoucí, např. ze strany soudů je třeba zjišťovat, u kterého z rodičů bude dítě lépe zajištěno, a to zdaleka ne jen po stránce materiální.¹¹

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1017.

⁷ nálezu Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2005, sp. zn. II. ÚS 363/2003

⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1017.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, k § 906 a 907 [cit. 6. června 2019]. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&rowIndex=0>>.

¹¹ Tamtéž.

Z uvedeného lze tedy dovodit, že k podstatným změnám v zákonné úpravě péče o nezletilého, a tím pádem i střídavé péče, lze zařadit fakt, že všechny formy péče o nezletilé dítě byly zákonodárcem postaveny na stejnou úroveň, a žádná z nich není na první pohled privilegována a ani privilegována být nemá. Co se týče dohody rodičů o svěření dítěte oběma rodičům, tak uvedení její nutnosti v ustanovení občanského zákoníku lze bezesporu považovat také za relevantní a podstatnou změnu. V ostatních ohledech je možné konstatovat, že k zásadním změnám v zákonné úpravě této problematiky prakticky nedošlo.

Naopak v oblasti soudnictví, konkrétně Ústavního soudu a jeho judikatury, právě na základě nabytí účinnosti ObčZ, a skutečnosti, že zákonodárce v tomto zákoně postavil všechny formy svěření nezletilého do péče soudem na jednu roveň, můžeme podstatný vývoj rozhodně zaznamenat. S novou právní úpravou se otevřel prostor pro výklad nového práva a cílem autorky v této diplomové práci je tento nový prostor spolu s jeho největšími úskalími, které ho provázejí v aplikační praxi, analyzovat a podrobit vědeckému zkoumání. Tohoto autorka docílí použitím základních metod vědecké práce, výslovně lze uvést metody interpretační, analýzy, komparace a syntézy. Pomocí těchto základních vědeckých metod autorka odpoví na tuto základní výzkumnou otázku: Jak se s postupem času Ústavní soud vypořádal s aplikací formy střídavé péče o nezletilého a jednotlivými kritérii, které ovlivňují rozhodnutí o vhodnosti této formy péče?

Téma „Střídavá péče ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu“ si autorka zvolila ze dvou důvodů. Prvním z nich je skutečnost, že rodinné právo je dynamická oblast, u které je zapotřebí neustálého vývoje a reakcí na současnou situaci ve společnosti, jelikož upravuje choulostivé mezilidské vztahy, které, jak již bylo výše uvedeno, jsou také neustále se vyvíjející a proměnné. Stejně tak i reakce soudnictví na vývoj ve společnosti musí být adekvátní a rychlá, což dle mého názoru právě ÚS v horizontu posledních několika let jasně demonstroval.

Druhým důvodem byla vlastní zkušenost autorky s rodinným právem, a právě s rozhodováním o péči o nezletilého. Proto autorku toto téma oslovilo a vybudoval se u její osoby zájem o této problematice zjistit více a případně názorově tuto oblast obohatit. Člověk se v běžném životě, ač je to politování hodné, velice snadno dostane do konfliktní situace v rámci rodiny a není neobvyklé, že tyto ve finále potřebují zásah a rozhodnutí veřejné moci. Pokud někoho z nás tato situace potká, což se v případě autorky stalo, ten by posléze k tomuto neměl být lhostejný, a měl by vynaložit snahu o to se obohatit, podívat se na problém ze všech možných úhlů pohledu a do budoucna v rámci prevence se snažit podobnému předejít.

Autorka se rozhodla tuto diplomovou práci rozdělit do tří kapitol, které jsou seřazeny v logické návaznosti. Úvodní kapitola se bude věnovat výkladu základních pojmů, která by

čtenáře měla do problematiky střídacé péče uvést, jelikož tato se bez daných pojmů neobejde, a dále je v následujících částech této práce bude autor hojně používat. Druhá kapitola bude pojednávat o kritériích ovlivňujících vhodnost svěřením dítěte do střídacé péče, konkrétně o těch nejvíce diskutovaných, a na kterých má samotný ÚS významný až konstitutivní podíl. Následující poslední kapitola, doplní další, ovšem neméně zásadní kritéria vhodnosti střídacé péče, a postup, jakým je s nimi v rukách ÚS nakládáno.

Autorka při psaní diplomové práce bude vycházet především ze zdrojů skládajících se z judikatury ÚS, odborných časopiseckých článků týkajících se vybraného tématu, odborných monografií, které zpracovávají náhled na právní úpravu rodinného práva ze všech možných úhlů pohledu a nedílnou součástí budou taktéž samotné právní předpisy upravující danou problematiku.

1 Vymezení základních pojmů

Problematika střídavé péče, stejně jako jakákoliv jiná problematika týkající se práva obecně, je protkána řadou odborných pojmů, kdy bez znalosti jejich významu nelze analyzovat konkrétnější a hlubší problémy v této oblasti. Z tohoto důvodu základní a stručné uvedení do zkoumané oblasti považuje autorka za nezbytné. V této kapitole se ovšem pro limitaci rozsahem práce objeví pouze pojmy nejzákladnější a nejfrekventovaněji používané.

1.1 Rodičovská odpovědnost

Autorkou bylo již výše okrajově nastíněno, že střídavá péče je jednou z forem péče o nezletilého. Konkrétně se dle ObčZ jedná o jednu z možností výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství. Pro další rozbor a analýzu judikatury ÚS, týkající se právě jedné z variant výkonu rodičovské odpovědnosti, je tudíž nezbytné předem vysvětlit, co v sobě právě pojem rodičovská odpovědnost vše zahrnuje.

1.1.1 Obecně k rodičovské odpovědnosti

Samotný ObčZ v ustanovení § 858 definuje rodičovskou odpovědnost jako „*povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti.*“¹²

Rodičovská odpovědnost je tedy označení pro soubor práv a povinností osobní povahy, jehož hlavním účelem je především ochrana nezletilého dítěte a zajištění náležitého výkonu rodičovství, protože je zcela zřejmé, že nezletilé dítě si pro svoji nezralost a nevypěstlost, jak duševní, tak tělesnou, není schopno své záležitosti zajišťovat samo.¹³ Jedná se ve své podstatě o ochranný institut, který vzniká narozením dítěte a zaniká nabytím jeho svéprávnosti.¹⁴ Dále by se obrazně dalo říci, že práva a povinnosti obsažené v rodičovské odpovědnosti jsou rub a líc jedné mince, a to, co lze totiž charakterizovat jako právo rodiče, je zároveň ve většině případů

¹² zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 858, ve znění pozdějších předpisů

¹³ ŠMÍD, Ondřej, DEMJANOVA, Radka. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. 66 s.

¹⁴ Tamtéž.

i jeho povinností, což znamená, že rodič má často povinnost realizovat svá práva a nemůže zůstat pasivní v situaci, kdy je vyžadováno, aby byl aktivní a jednal.¹⁵

Je tedy zřejmé, že pojem rodičovská odpovědnost jako takový, je velmi komplexní a zahrnuje v sobě mnoho různých podkategorií práv a povinností, z čehož lze snadno usoudit, že všechny jednotlivé prvky budou hrát svoji významnou roli i při následném rozhodování o rodičovské odpovědnosti po rozvodu rodičů, tzn. i při rozhodování o vhodnosti střídavé péče nezletilého dítěte.

1.1.2 Stručně k jednotlivým složkám rodičovské odpovědnosti

V této podkapitole autorka přiblíží obsah několika z jejího pohledu nejdůležitějších složek rodičovské odpovědnosti. Jak již autorka uvedla výše, pojem rodičovská odpovědnost je velmi komplexní, nelze jednotlivé složky nadřazovat nad ostatní a všechny jsou svojí relevancí na stejné úrovni, avšak vzhledem k rozsahu této práce nemá autorka dostatek prostoru podrobněji analyzovat všechny tyto jednotlivé složky.

Práva a povinnosti tvořící rodičovskou odpovědnost rodiče dítěte vykonávají ve vzájemné provázanosti. Jedno doplňuje druhé a v závislosti na konkrétních potřebách dítěte se zcela logicky mění i potřeba jejich uplatňování v odlišných situacích. Dítě tudíž není a ani by nemělo být pouhým pasivním příjemcem, ale i aktivním subjektem při výkonu jednotlivých složek rodičovské odpovědnosti.¹⁶

Jednou z elementárních složek rodičovské odpovědnosti je samotná nezprostředkovaná každodenní péče o dítě, jeho ochrana a řádná výchova. V českém rodinném právu je péče o dítě pojímána v tom nejširším slova smyslu a dle zákona se jedná zejména o péči o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.¹⁷ Péčí proto můžeme rozumět i rozhodování o dítěti co se týče běžných záležitostí jeho života i každodenní starání se o něj.¹⁸ Když se řekne pojem péče o dítě, určitě si nemalá část z nás vybaví přímý dohled nad dítětem, jeho ochranu před jakýmkoliv i potenciálním nebezpečím a této představě odpovídá i samotné zákonné pojetí tohoto pojmu. Zákonodárce ochranu dítěte sice v ustanovení § 858 ObčZ vložil vedle péče, zřejmě proto, aby demonstroval její nezpochybnitelný význam, nicméně tato byla vždy chápána

¹⁵ ŠMÍD, Ondřej. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 812.

¹⁶ ŠMÍD, Ondřej, DEMJANOVÁ, Radka. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017. 71 s.

¹⁷ ŠMÍD, Ondřej. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 812.

¹⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. 77 s.

jako součást péče o dítě.¹⁹ Ochrana dítěte se týká jak ochrany jeho osoby v pravém smyslu slova, tak ochrany jeho zájmů, a stejně tak lze pod pojem ochrany začlenit i povinnost vykonávat nad dítětem dohled přiměřený jeho věku, temperamentu, schopnostem a rozumové vyspělosti.²⁰

Co se týče složky zajišťující výchovu dítěte, tuto, stejně tak jako většinu aspektů rodinného práva, nelze generalizovat, jelikož každý rodič má na výchovu dítěte různý úhel pohledu, je zastáncem různých životních a morálních hodnot, a stejně tak každý rodič má žebříček životních priorit nastavený trochu odlišně. Výchova dítěte je velmi jednoduše řečeno jeho vedení a ovlivňování, kdy rodiče po většinu času stojí sami příkladem.²¹ Prostřednictvím výchovy rodiče v dítěti utvářejí postoje a hodnoty ke všem aspektům života a to od dodržování právních a morálních pravidel, pravidel soužití, ochrany životního prostředí, po otázky mezilidských vztahů a tak dále.²² I samotný ÚS se k problematice náležité výchovy nezletilých a jejich přípravy na budoucí život vyjádřil, kdy uvedl, že „*součástí rodičovské odpovědnosti, je zajistit řádný a všestranný vývoj dítěte, jak tělesný, tak citový, rozumový a mravní, a tím mimo jiné zajistit, aby po dosažení svéprávnosti bylo dítě již samo schopno rozhodovat o svém životě a nést následky svého jednání. Učit děti samostatnosti a odpovědnosti je tak povinností, ale i právem rodičů. Tím, že rodiče děti vychovávají k samostatnosti, tak je nejlépe chrání před nebezpečím.*“²³ Je logické, že každý rodič chce své dítě ochránit před „všemi zly“, co ho na cestě životem mohou potkat. Nicméně přemíra ochrannářského jednání a chování ze strany rodičů, zahrnujícího řešení jakéhokoliv problému za dítě bez toho, aby ono dostalo možnost být trochu samostatné a nést odpovědnost za své činy, je ve finále právě to „zlo“, se kterým v budoucnosti dítě bude muset ztěžka vypořádat.

Udržování osobního styku s dítětem je bezesporu základním kamenem, na kterém stojí celý vztah rodič - dítě. Bez osobní interakce a komunikace nelze vůbec hovořit o tom, že by rodič byl schopen plnohodnotně vykonávat ostatní složky rodičovské odpovědnosti, především právě výše uvedenou péči, ochranu a výchovu dítěte. Osobní styk rodiče s dítětem je tedy elementárním prvkem, prostřednictvím něhož dochází k budování, a následnému rozvíjení a prohlubování jejich rodinné a citové vazby.²⁴ Povinnost a právo osobního styku s dítětem hraje

¹⁹ ŠMÍD, Ondřej. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 812.

²⁰ Tamtéž.

²¹ ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. 80 s.

²² Tamtéž.

²³ nález Ústavního soudu ze dne 15. prosince 2015, sp. zn. I ÚS 1587/15, právní věta.

²⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. 133 s.

svoji významnou roli především v situacích, kdy dítě není v péči rodičů, resp. jednoho z rodičů, popřípadě kdy je dítě v péči jiné osoby než rodiče, což může být právě situace po rozvodu rodičů.²⁵ Styk a komunikaci s dítětem může rodič uskutečňovat prostřednictvím prakticky jakýchkoliv prostředků, kdy tomuto aspektu moderní doba sociálních sítí a aplikací zprostředkujících komunikaci (např. Facebook, Messenger, Whatsapp, Skype, atd.) značně napomáhá a rodič není v této volbě nijak omezován.

1.1.3 Zájem dítěte a rovnost rodičů při výkonu rodičovské odpovědnosti

Zákon obsahuje pravidla pro řádný výkon rodičovské odpovědnosti. Mezi stěžejní pravidla, která jsou v zákoně zakotvená, konkrétně v ustanovení § 875 odst. 1 ObčZ, § 865 ObčZ, a § 876 odst. 1 ObčZ, patří výkon rodičovské odpovědnosti náležející stejně oběma rodičům, v zájmu dítěte a ve vzájemné shodě rodičů.

Účelem právní úpravy výkonu rodičovské odpovědnosti je především zajištění uplatňování těchto práv a povinností tak, aby při něm byl zohledněn věk dítěte, jeho rozumová vyspělost, temperament, kdy rodič zároveň ve snaze vynutit si určité chování u dítěte, je dle zákona oprávněn k užití adekvátních výchovných prostředků a opatření.²⁶

Co se týče pojmu „zájem dítěte“, tomuto se autorka věnuje v následujících kapitolách této diplomové práce, tudíž není třeba v tomto místě se danou problematikou hlouběji zabírat. Nicméně je zcela namístě uvést, že zájem dítěte nebo konkrétněji nejlepší zájem dítěte, je jedním z elementárních principů rodinného práva, což je zcela odůvodnitelné, jelikož dítě, jakožto subjekt práva je snadno zranitelný a nedisponuje schopnostmi samo efektivně chránit své zájmy.²⁷ Zájem dítěte je dokonce natolik relevantní, že při jakémkoliv rozhodování, zejména orgánů veřejné moci, je toto hledisko zcela určující.²⁸ V případě vzniklého konfliktu mezi zájmy dítěte a jeho rodičů jsou „*obecné soudy povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může – v závislosti na své povaze a závažnosti – převážít nad zájmem rodiče*“²⁹. Je tedy

²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, k § 855 až 859 [cit. 6. června 2019]. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&rowIndex=0>>.

²⁶ ŠMÍD, Ondřej. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 812.

²⁷ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, č. 3, s. 88.

²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, k § 866 [cit. 6. června 2019]. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&rowIndex=0>>.

²⁹ náleží Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/2003

zcela zřejmé, že pojem zájem dítěte, má nespornou relevanci a to nejen v problematice rodičovské odpovědnosti.

Neméně podstatnou zásadou výkonu práv a povinností pramenících z rodičovské odpovědnosti je rovné postavení rodičů ve vztahu k dítěti a výkon rodičovské odpovědnosti oběma rodiči ve vzájemné shodě, kdy tato by měla být respektována při výkonu rodičovské odpovědnosti ve všech záležitostech.³⁰ Jednoduše řečeno, práva rodičů vůči dítěti náležejí oběma zásadně stejně, ve stejném rozsahu a není nikterak významné, že konkrétní podoba výkonu rodičovské odpovědnosti může být u obou rodičů rozličná.³¹ Dále je namístě zdůraznit, že výkon rodičovské odpovědnosti obou rodičů ve vzájemné shodě je významným předpokladem pro fungující vztahy nejenom mezi rodiči navzájem, ale také pro vztahy mezi rodiči a dítětem a tím i pro realizaci výchovné povinnosti rodičů ve vztahu k dítěti.³² Těžko si lze představit, že rodiče naplňují tuto povinnost, aniž by přitom efektivně kooperovali.³³

1.2 Změna poměrů

Ve světle dynamické a přizpůsobivé povahy rodinného práva a rozhodovací praxe založené na hmotném rodinném právu, je v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník zakomponováno taktéž ustanovení, které umožňuje rychlou reakci na nastalou případnou změnu v životě té které rodiny. Tímto ustanovením je především § 909 ObčZ, § 923 ObčZ a ustanovení § 475 ZŘS. Právě v situacích, kdy již bylo rozhodnuto o úpravě rodičovské odpovědnosti obou rodičů po rozvodu manželství a je nasnadě uvažovat o vhodnosti střídavé péče, tak jsou daná flexibilní ustanovení umožňující soudu přehodnocení předchozího rozhodnutí, zohlednění změny poměrů a změnu výchovného prostředí, příhodně aplikovatelná.

Změna poměrů odůvodňující nové rozhodnutí ve věci musí být závažnějšího rázu, tzn. že změna musí být podstatná a mělo by jít o důsledek změny v těch skutečnostech, které tvořily skutkový stav, ze kterého soud dříve již rozhodující o péči a výživě nezletilého dítěte, vycházel (stejně tak v případě rozhodnutí soudu o schválení dohody rodičů o péči a výživě nezletilého dítěte).³⁴ Takováto změna poměrů pak odůvodňuje změnu rozhodnutí o péči o nezletilé dítě

³⁰ SCHÖN, Monika. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*, 2015, č. 1, s. 5-9.

³¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, k § 865 [cit. 6. června 2019]. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&rowIndex=0>>.

³² SCHÖN, Monika. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*, 2015, č. 1, s. 5-9.

³³ Tamtéž.

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1027

nebo změnu soudně schválené dohody rodičů o péči nezletilého dítěte, avšak jen v případě, že jiné faktory dominují nad požadavkem stálosti výchovného prostředí nezletilého dítěte.³⁵ Tato situace nastane většinou tehdy, když dříve stanovená úprava péče o nezletilé dítě přestane pro budoucí potřeby zajišťovat nejpříznivější podmínky pro správný vývoj dítěte.³⁶ Soud následně může změnu původního rozhodnutí nebo dohody rodičů provést jak na základě návrhu, tak z moci úřední.³⁷

Pod samotný pojem „změna poměrů“ lze zahrnout řadu jak subjektivních, tak objektivních faktorů, kdy typickou subjektivní okolností, která bude vyvolávat danou změnu poměrů odůvodňující nové rozhodnutí o péči o nezletilého, je přání dítěte.³⁸ Pokud se s plynoucím časem přání dítěte změní, je však potřeba posoudit, zdali nejde o pouhý chvilkový rozmar vyvolaný například dočasnými neshodami s rodiči, ale že naopak došlo k reálnému a prokazatelnému obratu v prioritách dítěte a z jakého důvodu tomu tak je.³⁹ Stejný názor zastává i Krajský soud v Plzni, který ve svém rozsudku ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. 14 Co 354/2015, uvedl, že „i změna postoje dítěte ke střídavé péči je změnou poměrů podle § 475 odst. 1 ZŘS a § 909 ObčZ, na jejímž základě soud může po zvážení dalších okolností případu změnit původní rozsudek tak, že se dítě svěřuje do výlučné péče jen jednoho z rodičů.“⁴⁰ S tímto závěrem se autorka ztotožňuje, jelikož v situacích, kdy dochází k rozvodu rodičů a je rozhodováno o dalším osudu dítěte a jeho životním směřování, by měl být brát především zřetel na oprávněné preference dítěte, aby nedošlo na jeho straně k jakémukoliv strádání, ať už citovému, výchovnému atd.

Příkladným objektivním faktorem, který bude vyvolávat danou změnu poměrů, je plynutí času, a s tím neodmyslitelně spjatý rostoucí věk nezletilého dítěte, kdy může dojít k situaci, že pro dítě, které bylo natolik nízkého věku, že pro něj střídavá péče nebyla vhodná, tak plynutím času může dojít k tomu, že se tato forma péče o nezletilého vhodnou stane.⁴¹

S důležitostí zohledňování věku dítěte při posuzování podstatné změny poměrů jsou spjaty i významné milníky v životě nezletilého dítěte. Pravděpodobně prvním z takovýchto milníků je, pro některé možná překvapivě, dle judikatury Ústavního soudu dosažení věku tří let. V usnesení sp. zn. I.ÚS 247/16 ze dne 15. 3. 2016 je výše uvedený závěr odůvodněn takto: „V

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 11 s.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 8. prosince 2015, sp. zn. 14 Co 354/2015

⁴¹ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 11 s.

té době může dítě začít navštěvovat rozvinutý systém zařízení pro péči o děti v předškolním věku, včetně mateřských škol, které bývají ve většině případů pro rodiče finančně dostupné. Ústavní soud je tedy toho názoru, že dosažení věku tři let dítěte zpravidla představuje zásadní změnu poměrů, která může odůvodnit změnu rozhodnutí o péči o dítě.⁴² Dále uvádí, že „nelze akceptovat, aby po dosažení věku tři let dítě automaticky zůstávalo v péči toho z rodičů, který byl s dítětem na rodičovské dovolené, s odůvodněním, že na toho rodiče je dítě více zvyklé. Jak bylo řečeno výše, skutečnost, že dítě do tří let je zpravidla ve výlučné péči jednoho z rodičů, je do značné míry způsobena vlivem systémových faktorů, které přímo nesouvisí s nejlepším zájmem dítěte a základními právy rodičů. Pokud tedy v době do tří let dítěte je střídavá péče výjimečná, nelze následně použít výlučně argument již stabilizovaného výchovného prostředí pro vyloučení střídavé péče.“⁴³ Tento právní názor v době, kdy je o péči o nezletilé stále, i když v menší míře, než tomu tak bylo dříve, rozhodováno podle ustálených společenských dogmat, se může jevit jako nestandardní. Autorka nicméně souhlasí s tezí, že by nízký věk nezletilého dítěte neměl způsobovat u obecných soudů automatizované rozhodování o výhradní péči jednoho z rodičů a dodává, že udržení pevného pouta a kontaktu s oběma rodiči, je pro správný vývoj dítěte zcela zásadní, zejména v takto raném věku. V případě neuváženého rozhodnutí o zamítnutí návrhu na změnu úpravy péče o nezletilého, který byl podán právě na základě skutečností uvedených výše, by mohlo dojít k nežádoucí situaci, kdy by nezletilé dítě bylo emočně, třeba i částečně, separováno od jednoho z rodičů, což by mohlo do budoucna ovlivnit jejich vzájemný vztah. Takovýmto následkům je však třeba předcházet.

Dalším z životních milníků nezletilého dítěte je bezesporu i nástup do první třídy základní školy, kdy tento faktor je však třeba posuzovat především z pohledu dítěte, jelikož v takové situaci je zásadní, zdali nezletilé dítě konkrétně v režimu střídavé péče, spojené s docházkou do prvního ročníku typicky dvou, v některých případech od sebe vzdálených, základních škol, takový nápor zvládá.⁴⁴ Dále by se mělo zkoumat, jaký vliv má výše zvolené řešení na psychiku nezletilého dítěte, zda má možnost rozvíjet vztahy se se svými vrstevníky a být součástí kolektivu, stejně tak zdali nezletilé dítě prožije šťastné dětství.⁴⁵

Lze konstatovat, že pokud dojde k podstatné změně poměrů, která bude mít za následek nové rozhodnutí o péči o nezletilého, bude se toto ve většině případů týkat právě osoby nezletilého dítěte, ať z objektivního hlediska, či z toho subjektivního. Dále je třeba zmínit, že i

⁴² usnesení Ústavního soudu ze dne 15. března 2016, sp. zn. I. ÚS 247/16

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ náleží Ústavního soudu ze dne 24. června 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16-3, právní věta.

⁴⁵ Tamtéž.

skutečnost, že jeden z rodičů změni místo svého bydliště, může tuto změnu poměrů vyvolat, nicméně ve finále i tato okolnost by se měla v tom konkrétním případě posuzovat individuálně z pohledu daného dítěte. Každé dítě je jedinečné, rozdílně vnímavé či odolné vůči stresu a tlaku různé intenzity, a odlišně reaguje na změny a eventuální nestálé prostředí. Rozhodovací praxe soudů v případech podstatné změny poměrů by tak měla být tvořena především s ohledem na vše výše uvedené.

1.3 Právo dítěte být slyšeno

Dalším z řady neodmyslitelných aspektů rozhodování o rodičovské odpovědnosti po rozvodu rodičů nezletilého dítěte, tzn. i v případě rozhodování o střídavé péči, je právo dítěte k takové záležitosti, která se ho bezprostředně dotýká, vyjádřit svůj informovaný a nezkrácený názor. Dítě je totiž ve finále osobou, které se v takové situaci rozpadá domov, výchovné prostředí a více či méně přichází o bezprostřední kontakt s jedním z rodičů. Těžko si představit záležitost, která se bude nezletilého dítěte více dotýkat.

Právo být slyšeno, nebo také tzv. participační právo dítěte má být zárukou, díky které by dítě mělo mít možnost v řízení projevit své stanovisko k otázkám, které se ho přímo dotýkají a umožňuje mu dorovnat nerovné postavení vůči ostatním účastníkům řízení.⁴⁶ Děti se přitom mohou podílet na rozhodování o takovýchto otázkách různými způsoby, kdy na nejvyšší úrovni lze bezesporu zařadit situaci, kdy je dítě pouze informováno.⁴⁷

Zcela v obecné, avšak v té nejvyšší tzn. ústavní rovině, upravuje právo na to být slyšen v řízení, tj. vyjádřit svůj názor, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, ve kterém je toto právo přiznáno každému, jehož se týká projednávaná věc, tzn. i nezletilým plně nesvéprávným dětem.⁴⁸

Doslovné zakotvení tohoto institutu je explicitně uvedeno na úrovni mezinárodní úmluvy a to v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte.⁴⁹ Podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte je dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, zabezpečeno právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost úměrná jeho věku a mentální úrovni.⁵⁰ Názor dítěte může být poté zjištěn

⁴⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. 74 s.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, č. 8, s. 267-275.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, článek 12 odst. 1

několika způsoby, např. může být vyslyšeno přímo, tj. při samotném jednání před soudem nebo jiným orgánem nebo prostřednictvím zástupce, tj. osoby, která dítě v řízení zastupuje nebo prostřednictvím příslušného orgánu, kterým je v České republice orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁵¹ Úmluva o právech dítěte nestanovuje žádnou věkovou hranici, která by omezovala možnost realizace práva dítěte být slyšeno, což teoreticky znamená, že možností vyjádřit se má disponovat dítě již od svého narození.⁵²

Na vnitrostátní úrovni je participační právo dítěte zaručeno mimo jiné i ustanovením § 867 ObčZ, které je v souladu s mezinárodní úpravou tohoto institutu. Dané ustanovení právo dítěte vyjádřit svůj názor k záležitostem, které se ho dotýkají oproti mezinárodní úpravě rozšiřuje o povinnost soudu sdělit dítěti všechny informace potřebné k vytvoření jeho názoru.⁵³ Stejně tak je dané ustanovení rozšířeno o vyvratitelnou domněnku, že dítě starší dvanácti let je schopno potřebné a sdělené informace přijmout, zformovat na jejich základě svůj názor a tento sdělit.⁵⁴

V této problematice i Ústavní soud přikládá řádnému zjišťování názoru nezletilého dítěte nepochybnou důležitost, když tvrdí, že „v řízeních, jež se bezprostředně dotýkají práv nezletilých dětí, nelze na dítě nahlížet jako na pouhý objekt, o němž rozhodují jiní, ani ho nelze stavět do role pasivního pozorovatele událostí. Dítě je subjektem práva a účastníkem řízení, jemuž náleží právo být přítomen projednávání své věci ve smyslu čl. 38 odst. 2 LPS. S tím souvisí jeho právo být v tomto řízení slyšen a projevit své stanovisko, jež je vyjádřeno v čl. 12 odst. 2 ÚPrDt, čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, § 867 ObčZ a § 100 odst. 3 OSŘ a jež mu umožňuje, byť jen do určité míry, vyrovnat nerovné postavení ve vztahu k rodičům, případně koliznímu opatrovníkovi. Význam slyšení dítěte obecným soudem tak nelze spatřovat jen v rovině dokazování, tedy ve smyslu provedení výslechu pro účely dokazování, ale jako výkon práva účastníka řízení“⁵⁵, dále naopak zdůrazňuje i opačnou perspektivu věci, a uvádí, že „právo dítěte podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, je jen právem, a nikoliv povinností. O této skutečnosti přitom musí být dítě poučeno a musí mít vždy možnost svůj názor či přání v řízení nesdělit nebo se nevyjádřit ke konkrétním skutečnostem či otázkám. Uvedené právo totiž zahrnuje také právo mlčet, nevyjadřovat se. Stěžovatelce proto měla být možnost realizovat své právo vyjádřit

⁵¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, č. 8, s. 267-275.

⁵² Tamtéž.

⁵³ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 867 odst. 1., ve znění pozdějších předpisů

⁵⁴ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 867 odst. 2., ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ náleží Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, bod 44.

*v řízení svůj názor nabídnuta. V případě, že by sama naznala, že by pro ni bylo slyšení nepřiměřeně zatěžující nebo že je dotazována na skutečnosti, k nimž se již nechce vracet nebo nepřiměřeně vtahována do konfliktu mezi otcem a prarodiči ze strany matky, mohla stěžovatelka slyšení jako takové či zodpovězení konkrétních otázek odmítnout.*⁵⁶

Z uvedeného je zřejmé, že v kontextu všech záruk ochrany práv nezletilých dětí uvedených v ObčZ je participační právo dítěte jedno z těch nejvýznamnějších.⁵⁷ Nicméně řádné zjišťování názoru dítěte se však v praxi často pomíjí s odůvodněním, že jakékoliv zapojování dítěte do soudního nebo jiného řízení představuje pro nezletilé dítě nepřiměřenou zátěž.⁵⁸

Situace, kdy dochází k rozvodu rodičů nezletilého dítěte, je prokazatelně a objektivně jedna ze zlomových a nejkomplicovanějších v životě daného dítěte. Už jenom z tohoto důvodu by se dle názoru autorky tak mělo právo dítěte být slyšeno v soudní praxi důsledně respektovat a dodržovat. Skutečnost, jak průběh takového řízení ve finále dopadne, ovlivní samozřejmě život samotných rozvádějících se rodičů, ale především život toho kterého nezletilého dítěte, které se bude reálně cítit opomenuto, pokud bude pouze postaveno tzv. „před hotovou věc“.

Daného institutu naopak není třeba nadužívat. V dnešní době, kdy právní řád zaručuje několik možných mimo soudních způsobů, jak zjistit vyzrálost a psychickou odolnost nezletilého dítěte se s danou nelehkou situací vypořádat a konfrontovat ji, lze v každém individuálním případě dobře identifikovat, zdali je konkrétní nezletilé dítě schopno vyjádřit svůj informovaný názor, aniž by mu podstoupení případných sezení se zástupcem orgánu sociální a právní ochrany dětí nebo vypovídání během soudního jednání pro něj bylo nepřiměřeně zatěžující a způsobilo by mu jakoukoliv újmu. Soudy ovšem musí být procesně aktivní a využívat pro ně všech dostupných právních prostředků, a naopak by nemělo docházet k situacím, kdy konkrétní nezletilé dítě, které je zcela objektivně způsobilé, nevyslechnou a nezjistí jeho názor, například ve snaze vyhovět přání rodičů jejich rozvod co nejvíce urychlit nebo s odkazem na procesní ekonomii.

⁵⁶ nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17, bod 50.

⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, k § 867 [cit. 6. června 2019]. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&rowIndex=0>>.

⁵⁸ NOVÁK, Tomáš, CORRADINIOVÁ, Simona, VYPUŠTÁK, Radim. *Kontakt s dětmi po rozvodu: jak nepřijít o dítě*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 245 s.

2 Kritéria ovlivňující vhodnost svěřením dítěte do střídavé péče

Jak již autorka uvedla výše, střídavá péče je jednou z možných variant svěřením nezletilého dítěte do péče rodičů po rozvodu jejich manželství. Z tohoto prostého důvodu je třeba nejdříve zjistit, a tato analýza a zjišťování skutkového stavu je právě prací soudů, zdali je tento druh péče na daný konkrétní případ aplikovatelný, jestli bude dané rodině vyhovovat a především jestli bude vyhovovat právě nezletilému dítěti a bude tak zajištěn jeho správný a řádný vývoj po všech stránkách. K učinění tohoto nelehkého rozhodnutí již samotný zákon dává určité vodítko, na jaké vztahové elementy by měly soudy brát zřetel při rozhodování, stejně tak Ústavní soud ve své judikatuře uvádí, k jakým kritériím s jakou váhou přihlížet a právě těmi nejzásadnějšími z nich se bude tato kapitola věnovat.

2.1 Nejlepší zájem dítěte jako esenciální kritérium

Jak bylo uvedeno výše, během rozhodování o formě porozvodové péče o nezletilé dítě je povinností soudu posoudit a porovnat všechna relevantní kritéria vhodnosti. Tyto jsou mimo jiné uvedena v samotném znění ustanovení § 907 odst. 2 ObčZ. Na přední pozici těchto aspektů vhodnosti je uveden právě zájem nezletilého dítěte, o jehož péči je rozhodováno, kdy tento je obecně akceptovaným kritériem vyplývajícím jak z Úmluvy o právech dítěte, tak z obecného kontextu zákonné úpravy vztahů dětí a rodičů.⁵⁹

Pokud budeme vycházet z premisy, že zájem dítěte je neurčitý pojem, který je různě aplikován v různých kulturních, sociálních nebo náboženských podmínkách odlišně, tak tento musí být následně v individuálních a konkrétních případech vykládán a odůvodněn dle dané situace.⁶⁰ Stejně tak neexistuje univerzální souhrn kritérií nebo šablona, podle které by bylo možné určit, co je v zájmu dítěte v konkrétní životní situaci.⁶¹ Na druhou stranu ovšem existuje celá řada obecných definic pojmu zájem či nejlepší zájem dítěte. Jedna z těchto obecných definic je uvedena v Národním akčním plánu k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, který byl schválený vládou České republiky, a zní takto: „*Životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut v rámci rodiny,*

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1017.

⁶⁰ Tamtéž, s. 846.

⁶¹ Tamtéž.

*cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře*⁶². Je zřejmé, že dle této definice je v rámci pojmu nejlepší zájem dítěte kladen důraz především na jeho řádný vývoj po všech stránkách a prostor pro samostatný rozvoj dítěte.

Co se týče definování a úpravy tohoto institutu v mezinárodním právu, tak tomu je věnován čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který uvádí, že „*zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány*“⁶³. Z uvedeného lze konstatovat, že v uvedené definici zcela absentují kritéria, která by pojem nejlepší zájem přiblížila a konkretizovala. O to se pokusil Výbor OSN ve svém Komentáři k čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, kde tvrdí, že „*koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.*“⁶⁴ Z daného plyne, že koncepce institutu nejlepší zájem dítěte v mezinárodním právu je postavena na jistém principu individualizace a přizpůsobivosti, kdy tato odmítá stanovování jakýchkoliv paušálních a taxativně uvedených podmínek a kritérií, podle kterých by následně bylo posuzováno, co v daném případě v nejlepším zájmu dítěte je a co už v jeho zájmu není.

Zde je na místě uvést především skutečnost, že samotná definice nejlepšího zájmu dítěte není ani v české zákonné úpravě rodinného práva prozatím uvedena. Tato tudíž vychází z výše zmíněné koncepce mezinárodního práva, neboť institut nejlepšího zájmu dítěte jako takový v ní upraven není, nicméně česká právní úprava obsahuje pouze formulaci, že konečné rozhodnutí soudu o péči o nezletilé dítě po rozvodu rodičů musí odpovídat zájmu dítěte.⁶⁵

Dle komentářové literatury k ustanovení § 907 odst. 2 ObčZ je zájem dítěte nutné vykládat jako zájem na jeho rozvoji, ochraně a účasti, kdy v přímé souvislosti s rozhodováním o rodičovské odpovědnosti, tzn. i v souvislosti s rozhodováním o vhodnosti střídavé péče nezletilého, pak všechny tyto prvky obsažené v pojmu nejlepší zájem dítěte hrají nesporně důležitou roli.⁶⁶ Výše uvedené aspekty zájmu dítěte však nejlépe zajišťují oba rodičové.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, článek 3 odst. 1.

⁶⁴ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)

⁶⁵ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 907 odst. 2, ve znění pozdějších předpisů

⁶⁶ Tamtéž.

Proto stejně tak bude v zájmu dítěte, aby případným rozvodem rodičů a rozhodováním o výkonu rodičovské odpovědnosti rodičů vůči nezletilému dítěti po dobu po rozvodu, toto nezletilé dítě o jednoho z nich úplně nepřišlo.⁶⁷ Pokud jsou ovšem vztahy mezi rozvádějícími se rodiči vyhoceny do té míry, že se prakticky mění v boj o nezletilé dítě, pak je na soudu, aby pečlivě a důsledně zvážil, zda střídavá péče je za takovýchto podmínek skutečně v zájmu dítěte.⁶⁸

Výkladu a aplikaci pojmu nejlepší zájem dítěte na konkrétní situace se v hojné míře věnují i Nejvyšší soud a Ústavní soud ve své judikatuře. Zmíněný Nejvyšší soud je například toho názoru, že po procesní stránce věci je nejlepším zájmem dítěte „závazné uvážení soudů, když rozhodují o zaopatření, péči, pomoci či ochraně, jež nejlépe slouží dítěti“⁶⁹, zatímco po stránce hmotné by měl soud při svém rozhodování vycházet ze zjištění týkajících se nezletilého dítěte o „uspokojení jeho základních potřeb (výživa, bydlení, zdraví), jeho rozvoje, názorů a přání dítěte, totožnosti dítěte, citového spojení, jeho zdraví, bezpečí, ochrany, zaopatření, péče, soudržnosti rodiny, trvalosti domova, vazeb dítěte na kamarády, ze školních vztahů, rizik náhradní péče, kulturního pozadí či náboženské víry“⁷⁰, kdy hlavním cílem, který by měl být při rozhodování o péči o nezletilé dítě sledován, je „dlouhodobé a stabilní řešení, a nikoliv přechodné řešení, které sleduje skutečně dlouhodobé zájmy dítěte“⁷¹.

Téměř srovnatelný právní názor týkající se výkladu pojmu nejlepší zájem dítěte zastává Ústavní soud v mnoha svých rozhodnutích. Opakovaně je kladen důraz na individualizaci každého případu a konkrétní okolnosti té které věci. Například pokud je soudem nesporně prokázáno, že každý z obou rodičů nezletilého dítěte v minulosti řádně a svědomitě zajišťoval jeho výchovu po všech stránkách (citové, mravní, rozumové), stejně tak o nezletilé dítě bylo postaráno i z materiálního hlediska, oba se na jeho výchově podíleli rovnou měrou, výchovné předpoklady obou rodičů jsou prakticky stejné a oba o jeho výchovu mají očividný zájem a na druhou stranu i nezletilé dítě má k oběma rodičům hluboký citový vztah, pak za takových okolností je jistě v zájmu nezletilého dítěte, aby tento vztah byl zachován i v případě odluky rodičů.⁷²

Ústavní soud dále ve své judikatuře řešil i vhodnost střídavé péče s ohledem na nejlepší zájem dítěte za situace, kdy komunikace a vztah mezi rozvedenými rodiči je stále do značné

⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1017.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 – I.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² náleží Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13-2, bod 25.

míry vyhrocen. Ve svém rozhodnutí týkající se takového případu uvedl, že „*postup soudů, při kterém je doplňováno dokazování, v němž je opětovně zjišťován postoj nezletilého dítěte a jsou zkoumány možné důsledky případné střídavé péče na výchovu a rozvoj nezletilého dítěte, přičemž všechny provedené důkazy jsou hodnoceny především s ohledem na zájem nezletilého dítěte a na respektování požadavku zachování co nejvyšší míry jeho identity a jeho rodinných vazeb, a to nejen rodičovských, ale i sourozeneckých, zcela vyhovuje a koresponduje s judikatorními závěry ÚS*“⁷³. Ústavní soud je dále toho názoru, že v případě, kdy je rozhodováno o péči o nezletilé dítě po rozvodu rodičů, které je velmi nízkého věku a má tedy sníženou míru rozumové a emocionální vyspělosti, soud rozhodující v dané věci by měl především vycházet ze závěrů případného znaleckého posudku.⁷⁴ Ten bude proveden jako důkaz v předmětné věci a může prokázat, že jeden z rodičů má na nezletilé dítě větší nebo menší vliv a má k němu silnější nebo slabší citovou vazbu.⁷⁵ V případě, že nezletilé dítě, o jehož péči je soudem rozhodováno, má staršího sourozence, je dle ÚS třeba také zohlednit skutečný vliv daného sourozence, kterého může nezletilé dítě brát za svůj „vzor“⁷⁶. Ze strany soudů je tak nutné klást důraz na zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb a musí být usilováno o minimalizaci důsledků případného zásahu, například aby dítě nebylo odtrženo od osob, k nimž má silnou náklonnost a u nichž nachází svůj domov.⁷⁷

Je nezbytné mít na mysli, že rozpad rodiny, ve které nezletilé dítě do daného okamžiku žilo a případné nastolení střídavé péče, které sebou nese i ztrátu dosavadního bezpečí domova a zázemí, pro dítě představuje velkou psychickou zátěž.⁷⁸ Proto se zřetelem k uvedenému je třeba o péči o dítě rozhodovat tak, aby byla zachována stálost jeho okolního prostředí i v tom v širším měřítku, což může představovat i stálost volnočasových zájmů a vztahů k jeho přátelům.⁷⁹ V opačném případě náhlá absence osob významných pro nezletilé dítě v jeho životě a vrtkavost vztahů v jeho životě může vyvolat značnou frustraci a může vést až k vykořenění dítěte z jeho dosavadního života.⁸⁰

Samotný Ústavní soud má v procesu rozhodování o ústavní stížnosti, kde hraje významnou a přední roli právě nejlepší zájem nezletilého dítěte, nelehký úkol spočívající v posouzení, zdali bylo zjišťování obecného soudu zaměřené právě na zájem dítěte dostatečné,

⁷³ usnesení Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2224/14, bod 19.

⁷⁴ Tamtéž, bod 20.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž, bod 21.

⁷⁸ usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15

⁷⁹ usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15

⁸⁰ Tamtéž.

řádné, splňující všechna ústavněprávní kritéria a neporušující žádné základní právo a svobodu. Z uvedené judikatury ÚS lze konstatovat, že i pojetí nejlepšího zájmu dítěte vychází ze samotné základní zásady právní úpravy rodinného práva, a to sice té, že nemůže stanovovat základní pravidla pro každou případnou životní situaci, ve které se člověk v rámci rodinných vztahů ocitne. V rodinném právu je třeba každý případ posuzovat individuálně a stejně tak je tomu v případě rozhodování soudů o tom, co je v zájmu dítěte a co již nikoli. V první řadě ÚS klade důraz na posouzení, který z rodičů dokáže zajistit základní potřeby nezletilého dítěte řádně a po všech stránkách. V pozdější judikatuře věnuje svoji pozornost zejména ke stálosti domácího prostředí a zázemí nezletilého dítěte a jeho citových vazeb na nejširší okruh osob pro něj významných, což se autorce jeví jako faktor základní, kterému by měla být věnována primární pozornost.

2.2 Nejlepší zájem dítěte v kolizi s jinými kritérii

Závazné rozhodnutí soudu, kterým je určeno, do jaké formy porozvodové péče bude nezletilé dítě rodičům svěřeno, leží na několika kritériích a faktorech, které je třeba posoudit ve vzájemné souvislosti a rovnou měrou. Je tudíž zcela přirozené, že tato kritéria se nezdá kdy dostanou do kolize a následně je úkolem soudu posoudit, které z kritérií bude upřednostněno co do jeho důležitosti, a které naopak bude upozaděno.

Již bylo zmíněno, že právě nejlepší zájem dítěte by dle jak české, tak mezinárodní právní úpravy, měl mít přední pozici mezi všemi těmito kritérii. Tento názor zastává i Ústavní soud, který tvrdí, že „základním kamenem jeho judikatury je zásada nejlepšího zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.“⁸¹ Nejlepší zájem dítěte se ovšem může dostat do konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob a s těmito je nutno zásadu nejlepšího zájmu dítěte vyvažovat i přesto, že má při tomto vyvažování značnou prioritu.⁸² Dále je v procesu rozhodování třeba posuzovat a určit právě to, co v daném případě u konkrétního nezletilého dítěte je v jeho nejlepším zájmu a podle toho předvídat možný dopad rozhodnutí.⁸³ Uvedené úvahy o eventuálních dopadech rozhodnutí na nezletilé dítě se musí být uvedeny i v odůvodnění takového rozhodnutí, z nějž musí být patrná přední pozice hlediska nejlepšího zájmu dítěte, případně by mělo být zjištěné, jak bylo toto hledisko vyvažováno s ostatními důležitými

⁸¹ náleží Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14, bod 23.

⁸² náleží Ústavního soudu ze dne 24. června 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16-3, bod 21.

⁸³ náleží Ústavního soudu ze dne 31. prosince 2018, sp. zn. II. ÚS 2344/18-3

zájmy či právy.⁸⁴ Nicméně skutečná aplikace tohoto principu může být v praxi rozdílná, což zjistíme z následující analýzy přílehlající judikatury.

Za situace, kdy se v procesu rozhodování dostanou do kolize zájem nezletilého dítěte se zájmem rodiče, a nejedná se o ojedinělé případy, jsou obecné soudy povinny zabezpečit spravedlivou rovnováhu obou stran, přičemž náležitá pozornost musí být věnována právě zájmu dítěte, který může vzhledem k individuálním okolnostem případu převážit nad zájmem rodiče.⁸⁵

V případech, kdy je soudy rozhodováno o vhodnosti střídavé péče o nezletilé dítě po rozvodu rodičů, není ojedinělé, že se soudy musí vypořádávat se střety několika protichůdných zájmů. Bude tomu tak například i za situace, kdy bude proti sobě stát nejlepší zájem dítěte spočívající v péči obou rodičů a nesouhlas jednoho z rodičů s nařízením střídavé péče. Na místě je uvést, že je povinností soudů učinit vše, co je v jeho procesních možnostech, aby dovedl rodiče nezletilého dítěte ke vzájemné shodě a k tomuto má pestrou škálu prostředků. Nastávají ale situace, kdy dohoda rodičů není možná a poté je v intencích soudu poměřit, který zájem převáží nad druhým. Ústavní soud je toho názoru, že „*nesouhlas jednoho rodiče se střídavou péčí může být relevantní pouze tehdy, je-li vybudován na důvodech, jež jsou způsobilé intenzivním způsobem negativně zasahovat do zájmu dítěte.*”⁸⁶ Pokud nesouhlas jednoho z rodičů bude zcela iracionální a nebude založen na přezkoumatelném důvodu, nemůže soud na takovémto nesouhlasu postavit rozhodnutí, kterým bude vysloven zamítavý postoj s nařízením střídavé péče.⁸⁷ V opačném případě je dané rozhodnutí zcela v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.⁸⁸

V době rozvodu manželství je zcela typické, že pár - rodiče, k sobě přechovávají ne příliš vřelé emoce. Ať už se bude v dané situaci bude jednat o raněné city, zhrzenost, pocit křivdy apod., tak tyto pak se pak mohou stát základem většiny jejich rozhodnutí v dané životní fázi. Soud ovšem nese to břemeno, že musí posoudit, jaká je skutečná motivace tvrzení účastníků řízení, zdali stojí na reálných základech, či nikoli a k tomuto použít pro něj dostupné procesní prostředky (znalecké posudky, mediaci atd.). Naopak má výraznou výhodu v tom, že je objektivním pozorovatelem dané situace, zproštěn od subjektivní stránky věci a emocí, a proto se při rozhodování může zaměřit především právě na zájem dítěte, na který v danou chvíli nemusí nikdo jiný brát zřetel.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ náleží Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/2003

⁸⁶ náleží Ústavního soudu ze dne 23. února 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09-3

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

Zamítavé rozhodnutí soudu o nařízení, resp. nenařízení střídavé péče o nezletilé dítě může být založeno na mnoha dalších důvodech, které ovšem nemohou být protichůdné s nejlepším zájmem dítěte. Může se jednat například o ojedinělý zdravotní či psychický stav dítěte, které bude hůře snášet nápor vyvolaný střídavou péčí, velkou vzdálenost bydlišť rodičů a to především tehdy, pokud by tato velká vzdálenost mohla významně narušit školní docházku dítěte.⁸⁹ Právě zdravý a řádný psychický vývoj nezletilého dítěte, který může být negativně ovlivněn uvedenými faktory, má převažovat nad zájmem rodičů podílet se na péči stejnou mírou.⁹⁰ Co se ovšem týče komunikace mezi rozvádějícími se rodiči jakožto důvodu k nenařízení střídavé péče, tak v této oblasti jsou soudy výrazně obezřetnější. Špatná nebo vůbec neprobíhající komunikace mezi rodiči může být důvodem k přidělení dítěte do péče jednomu z rodičů pouze ve výjimečných případech, a to pokud se soud bezvýsledně pokusí příčinu tohoto nežádoucího stavu napravit a zlepšit, a setrvání v něm by bylo zjevně v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.⁹¹

Z provedené analýzy aktuální judikatury Ústavního soudu je zřejmé, že nejlepší zájem dítěte je skutečně přední hledisko při rozhodování soudů o péči o nezletilé dítě. Je nesporná jeho relevance a převaha v drtivé většině vzniklých konfliktů s jinými oprávněnými zájmy různých osob, ať už se například jedná o střet s právem rodičů na péči o dítě, s nesouhlasem jednoho z rodičů s nařízením střídavé péče, kdy naopak její nařízení je právě v zájmu dítěte po všech ostatních prokazatelných stránkách případu, se špatnou komunikací mezi rozvádějícími se rodiči, která jde většinou ruku v ruce právě s uvedeným nesouhlasem, atd. V této oblasti je judikatura ÚS konstantní, nejlepší zájem dítěte je skutečně stavěn na přední pozici ve všech možných situacích, ať už je jeho převaha objektivně snadněji zjiřitelná, či je potřeba to zjišťovat spíše ze subjektivního úhlu pohledu. Nicméně právě blaho nezletilého dítěte je toliko podstatné pro jeho následný život a správný vývoj, kdy v opačném případě by si právě ono dítě z této životní situace odneslo negativní důsledky na psychice.

2.3 Kritéria dle „čtyřstupňového testu vhodnosti“ střídavé péče

Nejlepší zájem dítěte, kterému se autorka věnovala v předchozí podkapitole, zdaleka není jediné relevantní kritérium v procesu rozhodování o vhodnosti střídavé péče o dítě po rozvodu jeho rodičů. Slovní spojení „čtyřstupňový test vhodnosti“ střídavé péče vstoupilo do povědomí právní obce díky přelomovému nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn.

⁸⁹ nálezu Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

⁹⁰ nálezu Ústavního soudu ze dne 24. června 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16-3, bod 22.

⁹¹ nálezu Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

I. ÚS 2482/13. Mezi laickou veřejností je známý spíše díky průlomovému a závaznému právnímu názoru týkajícího presumpce střídaté péče. Tato podkapitola se tudíž bude věnovat rozboru daného nálezu a jeho vlivu na následující judikaturu Ústavního soudu.

Jako první je třeba uvést, že daný nálezn je velmi pozitivně hodnocen co do jeho rozsáhlosti, preciznosti, argumentační bohatosti a jeho výstavby založené na judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.⁹² Pokud bychom měli charakterizovat základní skutkové okolnosti, které předcházely vydání tohoto nálezu, tak se v tomto případě jednalo řízení o rozvodu, kdy rozvádějící se byli zároveň rodiči dvou nezletilých dětí.⁹³ Matka se dvěma nezletilými dětmi v listopadu roku 2008 opustila společnou domácnost, kdy posléze byla zhruba po dobu jednoho roku ze strany rodičů realizována střídatá péče o nezletilé.⁹⁴ V průběhu soudních řízení byla ze strany rodičů v zásadě realizována střídatá péče, nicméně matka nezletilých odmítala, aby byla nařízena rozsudkem.⁹⁵ Proti tomuto usilovala návrhem na svěřeni nezletilých do její výlučné péče, naopak otec se účinek rozsudku snažil odvrátit odvoláním, kdy odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně ovšem potvrdil, a argumentaci v odůvodnění opřel o nízký věk obou nezletilých dětí, nicméně nevyloučil možnost střídaté péče do budoucna.⁹⁶ Pozdější návrh na změnu poměrů podaný otcem byl soudy opětovně zamítnut (stejně tak navazující odvolání), i přes soudy doporučený časový odstup, s odůvodněním, že nezletilý již žijí ve stabilizované situaci a domácím prostředí.⁹⁷

Otec se následně domáhal prostřednictvím ústavní stížnosti ochrany svých základních práv a to je zejména práva rodiče na péči o děti a jejich ochranu, práva dítěte na rodičovskou výchovu a péči a práva dítěte odděleného od jednoho z rodičů udržovat s rodičem pravidelný osobní kontakt.⁹⁸ Prvním ze zásadních přínosů analyzovaného nálezu je skutečnost, že jím Ústavní soud vyloučil, aby byla i nadále soudy používána argumentační smyčka nevhodnosti střídaté péče skládající se nejdříve z nízkého věku nezletilých dětí a posléze stálostí výchovného prostředí.⁹⁹ Ústavní soud mimo jiné explicitně uvedl, že „*odkazovala-li předcházející rozhodnutí obecných soudů v souvislosti s nemožností svěřeni nezletilých do střídaté výchovy obou rodičů především na nízký věk nezletilých, stěžovatel zcela odůvodněně*

⁹² FIDRMUCOVÁ, Anna. Střídatá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 8, s. 277-283.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ nálezn Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 1.

⁹⁵ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Střídatá péče velebená i proklínaná. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 3, s. 44 – 48.

⁹⁶ FOREJTOVÁ, Monika. Otazníky nad presumpcí střídaté péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 1-2, s. 47-53.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ nálezn Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 6

⁹⁹ FOREJTOVÁ, Monika. Otazníky nad presumpcí střídaté péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 1-2, s. 47-53..

a legitimně očekával, že odstranění této zdánlivě jediné překážky povede ke změně výchovných poměrů nezletilých. Byla-li tedy tato změna později označena jako nedostatečná, byl vážně zpochybněn princip předvídatelnosti soudních rozhodnutí.”¹⁰⁰ Lze bezesporu konstatovat, že zmíněný právní názor je pro rozhodovací praxi soudů zcela zásadní a posiluje postavení již v první kapitole zmíněné změny poměrů, která může za podmínky souladnosti s nejlepším zájmem dítěte odůvodňovat vhodnost střídavé péče.

Nejzásadnější přínos tohoto nálezu ovšem spočívá ve zkonstituování tzv. „čtyřstupňového testu vhodnosti” střídavé péče, který v sobě ztělesňuje čtyři skutkové parametry, které by v procesu rozhodování o formě porozvodové péče o nezletilé dítě měly obecné soudy hodnotit dříve, než vydají závazné rozhodnutí ve věci. Těmi jsou:

- *„existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou.*”¹⁰¹

V případě tohoto kritéria je nutné vycházet z předpokladu, že pojem rodina v sobě ztělesňuje především biologické a sociální pouto, kdy tato vazba mezi konkrétní osobou usilující o péči o nezletilé dítě a daným dítětem sama o sobě nemusí nutně znamenat, že mezi danými osobami existuje úzký osobní vztah.¹⁰² Zatímco předpoklad pokrevního pouta je prokazatelný objektivně velice snadno, existence úzkého osobního pouta se dokazuje podstatně náročněji.

- *„míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby.*”¹⁰³

V předchozích kapitolách této práce již bylo zmíněno, že je povinností obecných soudů co nejméně zasahovat do rodinného života a soukromí dítěte, kterého je nutné brát jako jedinečného člověka s vlastní identitou.¹⁰⁴ Jinak tomu není ani v případě posuzování vhodnosti střídavé péče ve světle tohoto čtyřstupňového testu.

- *„schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby.*”¹⁰⁵

Dále je třeba u osoby usilujícího o péči o dítě posuzovat objektivní okolnosti, jako například věk, zdravotní stav a materiální zabezpečení, stejně tak jako subjektivní okolnosti spočívající ve výchovných schopnostech, morálních zásadách dané osoby a jejího chování k

¹⁰⁰ nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 43.

¹⁰¹ Tamtéž, právní věta.

¹⁰² FIDRMUCOVÁ, Anna. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 8, s. 277-283.

¹⁰³ nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, právní věta.

¹⁰⁴ FIDRMUCOVÁ, Anna. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 8, s. 277-283.

¹⁰⁵ nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, právní věta.

nezletilému dítěti.¹⁰⁶ Zmíněné okolnosti by ovšem měly být v rovnováze. Nelze judikatorně ani jakkoliv jinak závazně stanovit, že osoba, která může dítěti poskytnout například lepší materiální zázemí, zajistí jeho péči i po ostatních stránkách lépe, vstítí dítěti kvalitnější hodnoty, nastaví mu správné morální bariéry apod.

– „*přání dítěte*.“¹⁰⁷

Toto kritérium je ze zmíněných čtyřech bezesporu to nejzásadnější, neboť za předpokladu, že je nezletilé dítě na takové rozumové a dostatečně emocionální úrovni, že je schopno svůj názor a přání explicitně vyjádřit, tak je třeba k takto vyjádřenému přání zodpovědně přistupovat a přikládat mu náležitou váhu, dále odvislou například i od věku dítěte.¹⁰⁸

Ústavní soud je pak toho názoru, že za předpokladu, kdy oba rodičové usilující o péči o nezletilé dítě jsou způsobilí naplňovat výše uvedená kritéria přibližně stejnou měrou, pak by svěřeni dítěte do střídavé péče mělo být pravidlem.¹⁰⁹

Závěrem lze konstatovat, že daný náleží Ústavního soudu velmi komplexně a důsledně popisuje způsob, jakým mají obecné soudu posuzovat vhodnost střídavé péče v tom kterém případě. Rozebraná jednotlivá kritéria pokrývají téměř všechna možná úskalí, ke kterým je třeba přihlídnout, jak ze strany rozhodujícího soudu, tak ze strany samotných rozvádějících se rodičů. Dle názoru autorky by poslední dvě uvedená kritéria ze všech čtyř měla být posuzována soudy primárně. Co se týče schopnosti osoby zajistit potřeby dítěte po všech stránkách od té materiální, až po tu emocionální, tak autorka akcentuje spíše k subjektivním, psychickým schopnostem rodiče poskytnout dítěti láskyplné zázemí a péči. Děti jsou obecně velmi citlivé na emoční dění v domácnosti a přítomnosti rodičů a dle názoru autorky jsou ve většině případu schopny vyjádřit, jak se cítí v přítomnosti matky a jak v přítomnosti otce. K upřímné a nezkreslené odpovědi se lze dopracovat řadou právních prostředků, jako například výslechem pracovníkem OSPOD, prostřednictvím mediace, nebo prakticky prostřednictvím jakékoliv osoby, ve které má dané dítě důvěru a která následně dokáže nezkresleně bez vlastní zainteresovanosti na výsledku konkrétního případu danou informaci reprodukovat. Není sporu o tom, že zajistit dítě po materiální stránce je zcela zásadní, ovšem strádání po emocionální a

¹⁰⁶ FIDRMUCOVÁ, Anna. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 8, s. 277-283.

¹⁰⁷ náleží Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, právní věta.

¹⁰⁸ FIDRMUCOVÁ, Anna. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 8, s. 277-283.

¹⁰⁹ náleží Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13, právní věta.

psychické stránce za sebou může zanechat mnohem negativnější dopady, než kupříkladu částečné omezení po stránce materiální.

2.4 Judikatura ÚS následující po nálezu I. ÚS 2482/13

Nález Ústavního soudu, jehož rozboru se věnovala předchozí podkapitola, měl nesporný vliv na vývoj následující judikatury ÚS. Právní závěry byly následně rozvedeny, podpořeny nebo částečně vyvráceny i dalšími nálezy ÚS a na jejich obsah se podíváme v této podkapitole.

Jako první je namístě zmínit rozhodnutí ÚS ze dne 30. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14 a to z toho důvodu, že přineslo jakési praktické shrnutí týkající se aplikace „čtyřstupňového testu vhodnosti“ přílehavé formy péče o nezletilé dítě. Ústavní soud uvedl, že „*v případě, kdy jeden z rodičů naplňuje tato kritéria výrazně lépe, je zpravidla v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do jeho péče. V případě však, že oba rodiče splňují tato kritéria zhruba stejnou měrou, je třeba vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů.*”¹¹⁰ V judikátu bylo taktéž upřesněno, že „*svěření dítěte do střídavé péče není automatickým řešením při rozchodu rodičů. V prvé řadě musí být splněno subjektivní kritérium, tj. oba rodiče musí o svěření dítěte do střídavé péče projevit skutečný a upřímný zájem. K získání dítěte do střídavé péče však rodiči nestačí pouze projevit skutečný a upřímný zájem (subjektivní kritérium), ale rodič musí rovněž naplnit i základní objektivní kritéria ... Střídavá péče tak není vyžadována ve všech případech, kdy oba rodiče projeví o svěření dítěte do péče zájem.*”¹¹¹

Z nálezu můžeme seznat, že teze ÚS o presumpci střídavé péče z nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 je zde rozšířena a poupravena. Ústavní soud zejména zdůrazňuje, že i v případě, že oba rodičové jeví skutečný zájem o péči o nezletilého, střídavá péče nemusí být žádoucí, tudíž by neměla být nutně presumována.

K opatrnosti s aplikací presumpce střídavé péče se ÚS vyjádřil i v další své judikatuře. V nálezu ze dne 2. 5. 2016, sp.zn. II. ÚS 1868/15, tvrdí, že „*je sice nutno přisvědčit stěžovateli, že z judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva vyplývá presumpce střídavé péče před péčí jednoho z rodičů, zároveň však platí, že střídavá péče nemá být určitým automatismem.*”¹¹²

Závěry v analyzovaném nálezu I. ÚS 2482/13 taktéž ovlivnily judikaturu ÚS věnující se úpravě styku s nezletilým dítětem. Ústavní soud došel k názoru, že „*kritéria pro rozhodování o svěření dítěte do péče se analogicky uplatní i v případě rozhodování o styku. V tomto ohledu*

¹¹⁰ nález Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

¹¹¹ Tamtéž, bod 28.

¹¹² nález Ústavního soudu ze dne 2. května 2016, sp. zn. II. ÚS 1868/15, bod 24 - 25.

obecně platí, že řízení před soudy má být konáno a přijatá opatření mají být činěna vždy v nejlepším zájmu dítěte, a pokud obecné soudy rozhodují o úpravě styku, je nutno vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově, a tudíž je-li rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn.”¹¹³

V uvedeném případě ÚS zcela zřetelně své předchozí závěry týkající se vhodnosti střídavé péče a jak tuto posuzovat aplikoval i na situaci, kdy bylo nezletilé dítě ve výhradní péči jednoho z rodičů, tudíž právní závaznost a aplikovatelnost nálezu I. ÚS 2482/13, explicitně rozšířil i na další okruh případů.

Reakce na náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 byla jak v laické veřejnosti, tak v právní obci bezesporu výrazná a nepopíratelná. Právní závěry v něm uvedené měly vliv mimo jiné i na samotnou aplikační praxi soudů, které z uvedených závěrů v následujících případech, které byly nasnadě rozhodnout, vycházely. Názory na precedenty v něm uvedené byly značně protichůdné. Dle mého názoru závěr o presumpci střídavé péče je nezanedbatelným zásahem do jednoho ze stavebních kamenů, na kterých je rodinné právo jako takové postaveno. Tím je individualizace každého případu, z čehož pak plyne povinnost soudů přizpůsobovat jednotlivá řešení konkrétním situacím, potřebě daných jednotlivců, dynamičnosti jejich vztahů apod. Je sice pravdou, že Ústavní soud zdůrazňuje nutnost posuzovat každý případ podle jeho jedinečnosti, nicméně existuje možnost, že toto soudy budou činit již pod vlivem právě dané presumpce. Ostatní zkoumané okolnosti pak mohou být v právě z tohoto důvodu méně či více upozaděny a finální rozhodnutí nemusí vyhovovat potřebám konkrétních osob. Význam daného nálezu je značný, ovšem autorka se přiklání spíše k navazující judikatuře, která se vyznačuje větší obezřetností vůči daným razantním závěrům.

¹¹³ náleží Ústavního soudu ze dne 26. července 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17, bod 20.

3 Další důležitá kritéria pro posouzení vhodnosti střídavé péče

Autorka kritériím vhodnosti věnovala již předchozí kapitolu, která se zabývala analýzou judikatury Ústavního soudu a jeho názorům na institut nejlepšího zájmu dítěte a tzv. „čtyřstupňového testu vhodnosti“ střídavé péče. Nicméně touto analýzou daná problematika nebyla vyčerpána, a existuje mnoho dalších kritérií, na které obecné soudy musí brát zřetel, a které musí posuzovat v souvislosti s konkrétními okolnostmi jednotlivých případů. Následující kapitola se tudíž bude zabývat rozbořem těch, kterým se Ústavní soud zabýval nejčastěji, existuje o jejich posuzování a vzájemném vyvažování bohatá judikatura a které zároveň mohou, ale nutně nemusí mít určitou relevanci.

3.1 Komunikace mezi rodiči

Kritérium komunikace mezi rodiči, která již ze samotné logiky věci bude ve většině případů rozvodů nedostačující a plná negativismů, již bylo částečně v této práci zmíněno a posuzováno. Nyní se ovšem na tuto konkrétní problematiku a její relevanci v rozhodovací praxi Ústavního soudu podíváme více detailněji.

Za situace, kdy komunikace mezi rodiči absentuje zcela, vzájemně se ignorují a odmítají spolu hovořit, ať už prostřednictvím mobilních telefonů, tak osobně, je dle Ústavního soudu třeba především apelovat na rodiče samotné, aby vynaložili vše, co je v jejich silách proto, aby rozpad jejich vztahu děti pocítili co nejméně.¹¹⁴ I za předpokladu, že rodiče nejsou schopni se domluvit zhola na ničem, tak právě alespoň v záležitostech jejich dětí by se měli povznést nad vzájemnou nevraživost, neboť by právě jim měl na srdci ležet primárně nejlepší zájem dětí a tomuto procesu by obecné soudy měly napomáhat například pozitivní motivací spočívající v přidělení většího rozsahu práv k dětem po rozvodu.¹¹⁵ Pokud dále vezmeme v potaz skutečnost, že i za situace svěřením dítěte do výhradní péče pouze jednoho rodiče jsou oba rodičové i nadále nuceni spolu projednávat podstatné náležitosti života jejich dítěte / dětí (jelikož výhradní péčí jednoho rodiče druhý rodič neztrácí rodičovskou odpovědnost), tak samotná absence kvalitní a dobré komunikace mezi rodiči jako důvod pro nesvření dítěte do střídavé péče, je zcela lichý a postrádá smysl.¹¹⁶

Špatnou úroveň vztahu a komunikace mezi rozvádějícími se rodiči, jakožto důvod pro nevhodnost střídavé péče rozporuje Ústavní soud i ve své další navazující judikatuře a své

¹¹⁴ nález Ústavního soudu ze dne 25. září 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13, bod 44.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž, bod 43.

argumentační podhoubí ještě prohlubuje. Opakovaně vyslovil názor, že „*argument nedostatečné komunikace mezi rodiči zmíněný v napadených rozhodnutích není sám o sobě konstantně v judikatuře Ústavního soudu považován za dostačující k vyloučení střídané péče, pokud se soudy situaci nepokusily zlepšit*“¹¹⁷. Za situace, kdy oba rodiče naplňují kritéria vhodnosti střídané péče, judikované v předchozích nálezech ÚS, přibližně stejně a kdy jejich děti mají k oběma z nich stejně intenzivní citový vztah, nelze střídanou péčí vyloučit jen na základě hodnocení nekvalitního vztahu daných rodičů.¹¹⁸

Jak již bylo výše zmíněno, soudy jsou totiž povinny napomáhat zlepšení komunikace mezi rodiči a překonat jejich rozpory. Je povinností obecných soudů proaktivně usilovat o vylepšení vztahu rodičů a to buď prostřednictvím mediačního řízení či rodinné terapie.¹¹⁹ Pokud však dojde k tomu, že soud vyloučí vhodnost střídané péče jen pro neshody mezi rodiči bez jakékoliv další iniciativy je odstranit, tak tím bude zcela porušen nejlepší zájem daného nezletilého dítěte.¹²⁰

Dle názoru autorky Ústavní soud věcně a argumentačně bohatě okomentoval uvedenou problematiku v nálezu ze dne 26. 7. 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17. V něm především zdůrazňuje, že „*i sebevíce ukřivděný člověk si musí přiznat, že dítě má právo poznat skutečně a pořádně oba své rodiče, mít možnost trávit s každým z nich čas a vyrovnat se třeba i s tím, že jeho rodič není dokonalý. Vede-li jeden rodič své dítě k nenávisti či zapření druhého rodiče, učí ho vlastně nenávisti k sobě samému. Stát má přitom odpovědnost prostřednictvím svých orgánů vést rodiče ke konstruktivnímu řešení krize jejich rodiny a k respektu k rodičovství druhého rodiče.*“¹²¹

Autorka se závěry Ústavního soudu v problematice nekvalitní nebo zcela absentující komunikace mezi rodiči převážně souhlasí. Je toho názoru, že rozvádějící se rodiče by skutečně měli být všemi dostupnými prostředky nuceni udělat kompromis a ustoupit stranou svému egu. Měli by mít na mysli především fakt, že děti jsou výbornými pozorovateli, ke svým rodičům jakožto ke vzorům vzhlížejí, a právě proto by se rodiče měli vyhnout především vulgarismům, urážkám, emočnímu vydírání apod. ve vzájemné komunikaci. Právě nezletilé dítě poslouchaje znesvářené rodiče, může následně vyrůstat v domnění, že dané jednání je společensky přijatelné, morální a běžné.

¹¹⁷ nález Ústavního soudu ze dne 6. prosince 2016, sp. zn. I. ÚS 823/16-2, bod 36.

¹¹⁸ nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14-2

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ nález Ústavního soudu ze dne 26. července 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17

3.2 Nesouhlas jednoho z rodičů

Z reálií běžného života můžeme velmi často pozorovat, že v případech, kdy mezi rozvádějícími se rodiči nefunguje komunikace na dobré úrovni a rodiče se nemohou dohodnout na formě péče o dítě, kdy jeden z nich usiluje o střídavou péči nezletilého dítěte, je velmi časté, že tuto problematickou situaci doprovází nesouhlas jednoho z rodičů s tímto úsilím. Pokud taková situace nastane, soudy jsou pak vázány názorem Ústavního soudu, který tvrdí, že nesouhlas jednoho z rodičů sám o sobě mezi kritéria, která by měla mít relevanci pro zamítnutí návrhu na svěřeni dítěte do střídavé péče, nenáleží.¹²²

Tento závěr ÚS se v jeho judikatuře objevuje opakovaně a argumentačně se s postupem času rozšiřoval a rozvíjel. Výše uvedenou premisu rozvedl ve svém dalším nálezu a konstatoval, že „pokud nesouhlas rodiče není založen jen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu, soudy musí dostatečně zjistit důvody, proč daný rodič není ochoten s druhým rodičem na společné či střídavé výchově spolupracovat, přičemž za relevantní pak lze považovat jen takové důvody, jež jsou způsobilé intenzivním způsobem negativně zasahovat do zájmů dítěte.“¹²³

Co do relevance důvodů nesouhlasu jednoho rodičů je třeba dále doplnit, že i přes skutečnost, že střídavá péče vyžaduje u rodičů osobnostní předpoklady spočívající v toleranci, společné vůli najít řešení a schopnosti racionální komunikace, soud nesmí na formu této péče zanevřít a priori jen proto, že jeden z rodičů s tímto způsobem péče prvoplánově nesouhlasí.¹²⁴ Takový nesouhlas totiž za konkrétních okolností může být čistě obstrukční a irelevantní a jako takový nemůže být považován za způsobilý zabránit nařízení střídavé péče o nezletilého.¹²⁵ Zmíněné však nebude soudy aplikovatelné tehdy, kdy po důkladném zkoumání se nesouhlas jednoho z rodičů ukáže jako oprávněný, avšak i v těchto případech je třeba apelovat na řádné odůvodnění takových rozhodnutí.¹²⁶

Judikatura Ústavního soudu zabývající se kritériem nesouhlasu jednoho z rodičů je dle názoru autorky konstantní a v průběhu let se nijak výrazně nezměnila a nezačala vybočovat z ustálených standardů. Autorka se se závěry Ústavního soudu ztotožňuje, nicméně konstatuje, že v případě, kdy nesouhlas jednoho z rodičů je odůvodněný a soud dojde ke zjištění, že konkrétní důvod má původ v nejlepším zájmu dítěte, či jakémkoliv jiném relevantním kritériu

¹²² nález Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14

¹²³ nález Ústavního soudu ze dne 2. června 2015, sp. zn. II. ÚS 3413/14, bod 19.

¹²⁴ FIDRMUCOVÁ, Anna. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 8, s. 277-283.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

vhodnosti, měl by ve finále závěr soudu znít tak, že forma střídavé péče není vhodná právě vzhledem k nejlepšímu zájmu dítěte, či jiného relevantního kritéria, nikoliv vzhledem k odůvodněnému nesouhlasu jednoho z rodičů, neboť tento se autorce nejeví sám o sobě jako dostatečně silný ovlivnit tak závažné rozhodnutí.

3.3 Vzdálenost bydlišť rodičů

Podstatou střídavé péče je prakticky péče obou rodičů nezletilého dítěte, která se vykonává v určitých časových intervalech. Ze zákona ovšem neplyne žádné pravidlo ani šablona, která by určovala, jaké časové intervaly jsou pro realizaci střídavé péče více či méně vhodné.¹²⁷ Nicméně nejčastější interval střídání v péči o nezletilé dítě, který se v praxi vyskytuje, je po jednom týdnu či po dvou týdnech. Z logiky věci tudíž vyplývá, že kvůli pravidelnému střídání bydlišť dítěte bude hrát při rozhodování o vhodnosti střídavé péče o dítě významnou roli i jejich vzdálenost.

Ústavní soud ve své rozhodovací praxi řešil několik případů, kdy bylo třeba posoudit, zda nařízení či nenařízení střídavé péče za okolnosti, kdy bydliště rodičů jsou od sebe poměrně vzdálená, je vhodné.

Co se týče několik let staré judikatury, tato se při posuzování kritéria velké vzdálenosti bydlišť rodičů vyznačovala názorem, že toto hledisko samo o sobě není relevantním důvodem, kvůli kterému by bez dalšího mělo být rozhodnuto o nenařízení střídavé péče.¹²⁸ Při zohledňování tohoto kritéria je třeba jej posoudit ve světle ostatních důležitých okolností konkrétního případu, a to například, jestli dítě není neustálým cestováním z jednoho místa do druhého fyzicky a psychicky vyčerpáno a jestli jsou rodiče schopni jak po stránce materiální, tak časové, tuto vzdálenost opakovaně překonávat.¹²⁹

Momentálně judikatura týkající se této problematiky doznala výrazné změny, kdy Ústavní soud naopak tvrdí, že *„lze uvažovat ve výjimečných případech o nesvěření dítěte do střídavé péče v případech, kdy rodiče, jež jinak naplňují relevantní kritéria ve zhruba stejné míře, žijí ve velmi velké vzdálenosti od sebe, a to zejména v případech, kdy by tato velká vzdálenost mohla zásadním způsobem narušit školní docházku dítěte či jeho rozvoj prostřednictvím mimoškolních aktivit nebo rozmělnit jeho vazby v daném sociálním*

¹²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana, HULMÁK, Milan, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1017.

¹²⁸ náleží Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13-2

¹²⁹ Tamtéž.

prostředí”¹³⁰. Daná argumentace je dále podpořena názorem, že v nejlepším zájmu dítěte je především skutečnost, aby v případě realizace střídavé péče za podmínky vzdálených bydlišť rodičů bylo dítě schopno se začlenit do dvou školních kolektivů, a to i v případě, že obě školy budou mít jiné vzdělávací osnovy.¹³¹ Střídavá péče za nastolené situace však nebude vhodná zejména pro nezletilé děti, které jsou uzavřené, stydlivé, nebo naopak pro děti, které jsou výrazné, v kolektivu nepřehlédnutelné a posléze by se snáze mohly stát obětí šikany.¹³²

U zmíněného kritéria můžeme zcela zřetelně zaznamenat argumentační posun. Dříve ÚS pod vlivem presumpce střídavé péče zastával názoru, že i v případě velké vzdálenosti bydlišť rodičů, kteří by realizovali střídavou péči, může být tato i za takové podmínky v nejlepším zájmu dítěte vhodná. Po uběhnutí několika let došlo k tomu, že se ÚS již bezvýhradně nepřiklání k vhodnosti střídavé péče i za situace, kdy by nezletilé dítě kvůli střídavé péči pravidelně muselo překonávat velké vzdálenosti. Přemístování z jednoho bydliště do druhého sebou totiž nese neodmyslitelně mnoho dalších na tuto skutečnost vázaných úskalí, které je třeba při rozhodování posuzovat, a brát především zřetel na psychickou pohodu nezletilého dítěte. Z tohoto důvodu se autorka přiklání k aktuálnímu názoru ÚS. Nicméně je vhodné zmínit, že bezesporu ideálním řešením pro obydlí dítěte, které by bylo v jeho nejlepším zájmu a zajišťovalo by i požadavek stálého domácího prostředí, by bylo takové, že by se v bydlišti střídali rodiče, zatímco dítě by mělo stále jeden domov, jeden dětský pokoj a nebylo by zatěžováno břemenem přejíždění mezi bydlišti rodičů. V praxi je tato varianta ovšem velmi finančně náročná, stejně tak časově a málokterý z rodičů je ochoten na ni přistoupit.

3.4 Věk dítěte

Posledním kritériem, které k otázkám týkajících se střídavé péče a její vhodnosti neodmyslitelně patří, a kterému se bude tato podkapitola věnovat, je věk nezletilého dítěte, které může střídavou péči realizovat. V této diplomové práci již autorka zmínila, že prvním věkovým milníkem, který může případně odůvodňovat změnu poměrů, a tudíž i následně nařízenou střídavou péči, je věk 3 let, tzn. ve většině případů věk, kdy nezletilé dítě nastupuje do mateřské školy. Nyní se podíváme, jaké další věkové milníky v judikatuře ÚS můžeme nalézt a jaký mohou mít vliv na vhodnost střídavé péče.

¹³⁰ usnesení Ústavního soudu ze dne 15. května 2018, sp. zn. II. ÚS 4029/17

¹³¹ FIDRMUCOVÁ, Anna. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 8, s. 277-283.

¹³² Tamtéž.

Mezi tyto bezesporu patří nástup do povinné školní docházky, tzn. okamžik, kdy nezletilé dítě dosáhne ve většině případů šesti let věku. Soudy od tohoto okamžiku musí zohledňovat především fakt, že na základní škole se začíná formovat dětský kolektiv v pravém slova smyslu, a to se všemi plusy i mínusy, které k němu patří.¹³³ Je pak třeba zohledňovat především psychickou odolnost konkrétního nezletilého dítěte, které bude za takové situace vystaveno permanentnímu střídání školního prostředí, rozdílným učebním nárokům a dále tomu, že se bude moci těšit z volnočasových aktivit prakticky jen polovičně.¹³⁴

S výše uvedenými důvody by však nemělo být soudy nakládáno tak, že budou vznikat absurdní situace a odůvodnění rozhodnutí. Ústavní soud je taktéž tohoto názoru, a v konkrétním případě se vymezil vůči rozhodnutí odvolacího soudu, který nevhodnost střídavé péče založil na skutečnosti, že nezletilé dítě „začne navštěvovat první třídu základní školy a že (zřejmě) bude mít zájmovou činnost.“¹³⁵ Takovýto důvod dle názoru ÚS nemůže hrát jakoukoliv roli, jelikož se vztahuje na všechny děti nastupující do povinné školní docházky a v případě jeho aplikace by pak došlo ke zjevnému porušení principu rovnosti rodičů a střídavé péče, by tak byla prakticky neuskutečnitelná.¹³⁶

Co do relevance pro rozhodování o střídavé péči je na místě ještě opětovně zmínit již výše uvedený věk dvanácti let, který má za následek presumpci skutečnosti, že dítě je na určité úrovni emoční a rozumové vyspělosti a je schopno si na většinu věcí a situací v jeho životě vytvořit svůj vlastní názor a tento sdělit. Tento názor je pak soud v případě rozhodování o vhodnosti střídavé péče povinen zjišťovat.

Autorka je toho názoru, že při posuzování vhodnosti střídavé péče je věk dítěte sice důležité kritérium, ovšem výše zmíněná se jí jeví jako relevantnější. Dále se také domnívá, že za situace, kdy dítě nastupuje do povinné školní docházky a je rozhodováno o formě péče o nezletilého, by bylo vhodné se zamyslet i nad skutečností, že za takových okolností je pravděpodobně vhodnější nařídit střídavou péči hned na počátku nástupu do školy. Tehdy existuje možnost, že se nezletilé dítě adaptuje. Méně vhodně se autorce se jeví takový postup, kdy by se naopak čekalo, než dítě dospěje do staršího věku a bude na danou základní školu, spolužáky, učitele atd. již zvyklé a bude pro něho tím pádem mnohem náročnější si v případě pozdějšího nařízení střídavé péče zvykat na nové školní prostředí.

¹³³ nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13-2, odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ nález Ústavního soudu ze dne 15. března 2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15, bod 17.

¹³⁶ Tamtéž.

Závěr

Autorkou zvoleným tématem této diplomové práce bylo Střídavá péče ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu. Práce byla rozčleněna do tří kapitol, kdy první a zároveň do tématu uvádějící kapitola, se věnovala teoretickým vymezením základních pojmů, jejichž zmínění v diplomové práci bylo nezbytné pro další hlubší analýzu dané problematiky. V této kapitole autorka zmínila institut rodičovské odpovědnosti, který spolu s dalšími dílčími prvky je obsahem rozhodnutí o formě porozvodové péče o dítě. Změna poměrů byl další pojem, jehož rozborem se autorka v úvodní kapitola zabývala, jelikož právě změna poměrů může ve většině případu odůvodňovat změnu rozhodnutí o formě péče o nezletilé dítě po rozvodu, právě například na střídavou péči. Posledním pojmem bylo právo dítěte být slyšeno, jehož nesporná relevance se prolíná skrze rozhodovací praxi jak Ústavního soudu, tak soudů obecných.

Co se týče dvou následujících, a obsahově stěžejních kapitol celé diplomové práce, tak v těchto prostřednictvím analýzy a metody dedukce autorka ukázala, jaká kritéria jsou významově přednější před ostatními, a která jsou naopak na ústupu. Kritérium nejlepšího zájmu dítěte je svým významem nejpřednější, jeho relevance je nepopíratelná jak ze starší, tak z aktuálnější judikatury Ústavního soudu a lze konstatovat důraz, který je na zohledňování tohoto hlediska jako předního je konstantně rostoucí. Kritéria konstituovaná v nálezu Ústavního soud ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 i pět let po jejich vydání stále ovlivňují rozhodovací praxi soudů, nicméně myšlenka presumpce střídavé péče, svým obsahem toliko přelomová a taktéž judikovaná ve zmíněném nález, je aplikována s větší opatrností a v menší hojnosti. Analýzou další judikatury bylo zjištěno, že vývoj judikatury v oblasti ostatních kritérií vhodnosti je poměrně konstantní, výrazného názorového obratu doznala judikatura pouze v problematice velké vzdálenosti bydlišť rodičů, kdy toto kritérium na své relevanci a schopnosti ovlivnit vhodnost střídavé péče posílilo.

Na základě výše uvedeného lze tvrdit, že cíle diplomové práce bylo dosaženo a základní výzkumná otázka byla naplněna a zodpovězena. Stejně tak lze mít za to, že konceptuálně diplomová práce postupuje od nejpřednějšího hlediska k těm méně předním, a tvoří všeobecný a věcný obraz aktuální argumentační základny judikatury Ústavního soudu v dané oblasti.

Jelikož aplikační praxe soudů a tvorba judikatury je živým organismem, který musí disponovat elementární schopností reakce na dané společenské dění, potřeby a taktéž vývoj právní úpravy, je zřejmě, že hlavním přínosem této diplomové práce spočívá ve skutečnosti, že přehledně zpracovává aktuální situaci na poli judikatury v problematice střídavé péče.

Jak již bylo uvedeno, právní úprava rodinného práva, která zahrnuje i právní úpravu střídavé péče, dává velký prostor pro autonomii vůle a individualizaci jednotlivých případů. Na základě tohoto východiska nelze z pohledu de lege ferenda uvažovat nad stanovením přesných pravidel a osnov posuzování kritérií vhodnosti střídavé péče. Autorka je nicméně toho názoru, že do budoucna by bylo možné do ustanovení § 907 odst. 2 ObčZ, ve kterém jsou demonstrativně vymezeny okolnosti, ke kterým obecné soudy při rozhodování mají přihlížet, zakomponovat i přání dítěte. Autorka si je vědoma skutečnosti, že povinnost zjišťování názoru nezletilého dítěte v záležitostech, které se ho přímo dotýkají, je stanovena v jiných ustanoveních ObčZ, a tyto jsou na rozhodování o střídavé péči aplikovatelná. Ovšem důležitost přání dítěte, ke které se autorka výše v této práci přiklání, zdůraznil i Ústavní soud, tudíž explicitní uvedení ve zmíněném ustanovení se jeví jako vhodné.

Zákodáři by se dále mohli inspirovat v ustanoveních § 884 odst. 1 ObčZ, § 857 odst. 1 ObčZ, § 687 odst. 2 ObčZ. Zmíněná ustanovení jsou svým významem podobná ve skutečnosti, že na účastníky rodinných vztahů kladou především morální apel. V zákoně by tudíž mohlo být nastíněn vhodný vzorec chování rodičů v průběhu rozvodu, například aby z jejich strany byl brán zřetel především na nejlepší zájem jejich dětí, jednali spolu ve vzájemné úctě a usilovali a efektivní komunikaci s minimalizací negativních důsledků na jejich děti. Vzhledem k povaze rodinného práva, které upravuje mezilidské vztahy, vyznačující se především dynamičností a změnami, se tento prostředek motivace v části druhé ObčZ nevyskytuje ojediněle, a jeho použití by bylo přiléhavé i v této problematice.

Na závěr autorka doplňuje, že v této oblasti práva judikatura a zejména judikatura Ústavního soudu, hraje nepopíratelně významnou roli a má velký prostor pro neustálý vývoj a změny. Při nahlížení na zpracované téma z tohoto úhlu pohledu lze tvrdit, že následný budoucí výzkum v této oblasti je možný prakticky neustále, neboť soudy svojí rozhodovací praxí naplňují aktuální potřeby dětí a rodičů, které se s postupem času, vývojem společnosti a potřeb, mění.

Bibliografie

Právní předpisy

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, znění účinné od 1. 1. 2013 do 31. 12. 2013.
- sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů.
- General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1).

Monografie

- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975): Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1349 s.
- ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: Komentář*. Svazek II, (§ 655 až 975). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 752 s.
- TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2015, 126 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, 352 s.
- ŠMÍD, Ondřej, DEMJANOVÁ, Radka. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, 232 s.
- NOVÁK, Tomáš, CORRADINIOVÁ, Simona, VYPUŠTĚK, Radim. *Kontakt s dětmi po rozvodu: jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 248 s.

Články

- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Střídavá péče velebená i proklínaná. *Bulletin advokacie*, 2015, č. 3, s. 44 – 48.
- KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, č. 3, s. 88 – 93.
- SCHÖN, Monika. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*, 2015, č. 1, s. 5-9.

- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*, 2018, č. 8, s. 267-275.
- FIDRMUCOVÁ, Anna. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*, 2017, č. 8, s. 277-283.
- FOREJTOVÁ, Monika. Otazníky nad presumpcí střídavé péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*, 2016, č. 1-2, s. 47-53.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2005, sp. zn. II. ÚS 363/2003,
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. prosince 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15,
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/2003,
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 8. prosince 2015, sp. zn. 14 Co 354/2015,
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. března 2016, sp. zn. I. ÚS 247/16,
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. června 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16-3,
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 – I.,
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13-2,
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2224/14,
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15,
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14,
- Nález Ústavního soudu ze dne 31. prosince 2018, sp. zn. II. ÚS 2344/18-3,
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. února 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09-3,
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13,
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. května 2016, sp. zn. II. ÚS 1868/15,
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. července 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17,
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. září 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13,
- Nález Ústavního soudu ze dne 6. prosince 2016, sp. zn. I. ÚS 823/16-2,
- Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2014, sp. zn. I. ÚS 1708/14-2,
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. července 2017, sp. zn. I. ÚS 1079/17,
- Nález Ústavního soudu ze dne 2. června 2015, sp. zn. II. ÚS 3413/14,
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13-2,
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. května 2018, sp. zn. II. ÚS 4029/17,

- Nález Ústavního soudu ze dne 30. května 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13-2, odlišné stanovisko soudce Ludvíka Davida,
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. března 2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15.

Internetové zdroje

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů [cit. 6. června 2019]. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu&rowIndex=0>>.

Abstrakt

Střídavá péče ve světle aktuální judikatury Ústavního soudu

Tato diplomová práce pojednává o institutu střídavé porozvodové péče o nezletilé dítě, a to zejména z pohledu kritérií, která soudy zohledňují při rozhodování o její vhodnosti v daném konkrétním případě. Relevance a způsob poměrování daných kritérií není zákonem přímo upravena. Proto přední roli při stanovování určitých návodů používání těchto kritérií, aby nedocházelo k zásahům do základních práv s svobod jak rodičů, tak nezletilých dětí ze strany obecných soudů, hraje zejména judikatura Ústavního soudu. Práce se zabývá právě analýzou této judikatury a jejího argumentačního a názorového vývoje v horizontu posledních několika let.

Diplomová práce je rozčleněna do tří kapitol. První, a zároveň úvodní kapitola, je věnována vymezení základní právních pojmů, které se v problematice střídavé péče a v judikatuře Ústavního soud frekventovaně používají. Druhá kapitola pojednává již o samotných kritériích vhodnosti střídavé péče, kdy je pozornost nejdříve soustředěna na kritérium nejlepšího zájmu dítěte, jakožto kritéria předního, a následně je přesunuta ke kritériím stanoveným samotným Ústavním soudem, souhrnně označovanými jako „čtyřstupňový test vhodnosti“. Poslední, tedy třetí, kapitola analyzuje další neméně relevantní kritéria, která jsou obecné soudy povinny zohlednit při rozhodování o vhodnosti té které péče o nezletilé dítě, kdy mezi zmíněnými jsou komunikace mezi rodiči, nesouhlas jednoho rodiče, vzdálenost bydlišť rodičů, a věk nezletilého dítěte.

Klíčová slova v českém jazyce

Rodičovská odpovědnost, rozvod, porozvodová péče o nezletilé dítě, přání dítěte, nejlepší zájem dítěte, řádný psychický vývoj dítěte, právo dítěte na péči obou rodičů.

The abstract

Shared custody in light of the current case law of the Constitutional Court

This diploma thesis deals with the institute called “shared custody of child after divorce”, especially from the point of view of the criteria that courts take into account when they decide about the suitability of shared custody in a particular case. The relevance and the methods of measurement of these criteria are not directly regulated by law. Therefore, the case law of the Constitutional Court has a prominent role in setting certain guidelines for their use, in order for general courts not to interfere with the fundamental rights and freedoms of both parents and minor children. This thesis follows up on the analysis of this case law and its the argumentation and opinion development in the last few years.

The thesis is divided into three chapters. The first and introductory chapter is devoted to the definition of basic legal terms, which are used frequently in the case law of the Constitutional Court about the shared custody of a child. The second chapter deals with the criteria for the shared custody of a child themselves, where attention is firstly focused on the criterion of the best interest of the child, as a leading criterion. Then the attention is moved to the criteria set by the Constitutional Court itself, collectively named as the "four-level suitability test". The last and third chapter analyses other equally relevant criteria that the general courts are obliged to take into account when deciding which kind of custody of a child after a divorce is the best fitting one. Among those mentioned are communication between parents, disapproval of one parent, distance of parents' residences, and the age of a minor child.

Keywords in English language

Parental responsibility, divorce, custody of child after divorce, child`s wishes, best interest of the child, proper mental development of the child, the right of the child to care from both parents – equality of parents.